

ARTICULUS II. — Veritas Sacramenti Matrimonii ostenditur ex communi Scholasticorum doctrina.

Operae pretium est expendere, num antiquiores scholastici a Patrum doctrina desciverint, an vero traditionis filum insecuri perrexerint germanam de veritate sacramenti matrimonii doctrinam a Patribus acceptam conservare. Non enim desunt, qui eos incusent, quod ab ea defecerint sive ob antiquorum documentorum inopiam et ignorationem, sive ob neglectam antiquitatem novamque in doctrina sacra tractanda invectam methodum, seu potius philosophandi rationem. Idque tam circa sacramentum ipsum coniugii, tum potissimum circa naturam gratiae, quae per hoc sacramentum confertur.

Nos iniurios in scholasticos eiusmodi accusatores esse omnino arbitramur circa utrumque articulum; idque evincimus tum a priori, tum a posteriori. — A priori quidem, quia 1. transitus a Patribus ad scholasticos ita pedetentim factus est, ut se mutuo exceperint. Iam enim coeperat nova methodus introduci, quando Patrum series nondum expleta erat (69); adeoque fieri non potuit, ut isti adeo deflexerint a sanctorum Patrum institutis, ut novam intulerint doctrinam, neque solum diversam, sed contrariam illi quam Patres tradiderunt. Hoc certe absonum est cogitare. Alioquin in repraehensionem certissime incurrissent. — Quia 2. constat eos in Patrum lectione non adeo hospites fuisse, ut ignoraverint quae ab ipsis fuerant litteris consignata. Hinc eos videmus passim ad SS. praesertim Augustinum, Hieronymum, Gregorium M., Ioannem

(69) Dixi: coeperat *nova methodus* introduci, nam si presse ac rigoroso sensu loqui velimus, scholastici non coeperunt nisi post Petrum Lombardum, qui ob editos suos quatuor libros sententiarum, *Magister sententiarum* fuit nuncupatus; qui vero hos libros commentariis illustrarunt vocati sunt *scholastici* respectu *magistri*. Si ampliore significatione scholasticorum nomen usurpemus, certum est quod longe ante Magistrum coeperint, cum uti videmus, in notis chronologicis vel ipsum S. Bernardum praecesserint.

Chrysostomum aliosque provocare (70). — Quia 3. nonnulli ex iis ipsis, qui huius temeratae doctrinae circa coniugium insimulantur, erant episcopi, aut praelati, qui certe ignorare non poterant id, quod erat in usu quotidiano positum, cuiusmodi profecto erat celebratio coniugiorum (71). — Quia 4. plura ex illis, quae adhuc supersunt ritualia, in quibus ordo traditur celebrandorum coniugiorum, et in quibus aperte gratiae nubentibus a Deo datae vel dandae fit mentio una cum voce ipsa *sacramenti*, vel aetate ipsa exarata sunt, quae coepit scholasticorum epocha, vel paulo anteriori. Haec autem cum asservarentur in omnibus ecclesiis ac monasteriis, et iugiter adhiberentur, nulla ratione poterant a scholasticorum notitia subduci. Itaque exploratum est optime compertam scholasticis fuisse veram Ecclesiae de sacramento matrimonii doctrinam, quin necesse ipsis fuerit ad illam sibi comparandam, Graecam, aut Syriacam, aut Chaldaicam linguam addiscere, et euchologia Graecorum, aut orientalium consulere. Adeoque ad eos veluti ad manum devenit doctrina Patrum et Ecclesiae sensus et praxis.

Nunc id ipsum ostendendum est a *posteriori*, allatis in medium apertis ipsorum testimoniis, quod quidem hoc ordine praestabimus: 1. doctrinam scholasticorum circa septenarium sacramentorum numerum eorumque naturam exponemus: 2. in particulari ac nominatim de christiano coniugio id ipsum efficiemus; non quidem omnium ac singulorum, quod nimis prolixum ac inutile foret, sed praecipuorum, eorum praesertim, qui hac in re quoquomodo a vero abluisse perhibentur, a scholasticae primordiis ad Petrum Paludanum usque testimonia aliquot insignia describemus. Hac ratione veluti ob oculos in tabula scholasticorum doctrinam

(70) Satis est manibus terere istorum volumina, ut quisque saepe suis ipsis oculis deprehendat, passim hos Patres ab ipsis allegari pro substrata materia.

(71) Tales inter caeteros fuerunt Petrus Lombardus, S. Bonaventura, Durandus, Petrus Paludanus, etc.

et traditionis continuationem a Patribus deductam habemus usque ad dimidium fere sec. XIV. (72).

Itaque primus qui sese offert est Hugo a S. Victore, qui praecessit aetate S. Bernardum (73). Hic porro in op. inscripto *Eruditionis Theologicae* in tract. IV. cap. I. agit *De sacramentis in generali*, constituitque ea septem esse, de quibus singillatim pertractat tum in hoc, tum in insequentibus tractatibus, nec non in altero op. quod est *De sacramentis fidei*. Iam vero sic ipse definit sacramentum: « Sacramentum est visibilis forma invisibilis gratiae in eo collocatae, quam scilicet confert ipsum sacramentum. Sacramentum, pergit, non solum significat, sed etiam confert illud, cuius signum est vel significatio (74). » Igitur ex Hugone de natura sacramentorum novae legis est producere gratiam, et quidem propriam uniuscuiusque sacramenti; cum vero inter septem sacramenta recenseat matrimonium, ergo et matrimonium suam confert gratiam, ad quam significandam et conferendam institutum est. Verum non indigemus ratiocinatione ad hoc evincendum, cum expresse id doceat Hugo scribens: « Hoc est sacramentum magnum in Christo et Ecclesia (75). » Agens de matrimoniis infidelium docet, « Ea quidam esse vera, sed non sanctificare, nec gratiam conferre » uti coniugia christianorum; deinde subdit: « Dicitur veritas sacramentorum virtus et gratia spiritualis, quae in ipsis et per ipsa sacramenta perficitur, quam veritatem accipere non possunt, qui sacramenta Dei indigne percipiunt (76); » ut alia quamplura praeteream (77). Nulla idcirco

(72) Hic enim pius insignisque theologus O. P. vita functus est an. 1142.

(73) Nam Hugo Victorinus extremum diem clausit die 11. febr. an 1140; S. vero Bernardus die 20. august. 1155.

(74) Tract. IV. *De sacr. in gen.* c. I. opp. ed. Ven. 1688. tom. III. fol. 204. tergo.

(75) *De sacram. fidei*, par XI. cap. II. fol. 209.

(76) *Ibid.* cap. XIII. fol. 208.

(77) Sic part. VIII. *De sacr.* hanc etiam differentiam assignat Hugo inter utriusque, veteris ac novae legis sacramenta. « Quod quia nostra sacramenta

de mente Hugonis Victorini tum circa veritatem sacramenti matrimonii, tum circa gratiam, quae per ipsum confertur, dubitatio esse potest.

Huic proxime aetate accessit Petrus Pictaviensis, (vita enim functus est an. 1175), qui et ipse definivit sacramentum novae legis: « Invisibilis gratiae in eo collatae visibilis forma. » Hoc ponit discrimen inter sacramenta veteris legis et novae legis, quod illa *figurarent*, ista *efficiant* gratiam, quam significant; quod septem sint sacramenta, et coniugium sexto loco ponit (78).

Magister sententiarum seu Petrus Lombardus, lib. IV. Sentent. dist. 2. septem et ipse numerat novae legis sacramenta, ac septimo loco coniugium ponit. Praemissa vero in dist. 1. generali definitione sacramenti, quod nimirum sit *sacrae rei signum*; pressius vero: « Sacramentum, inquit, proprie dicitur, quod ita signum est gratiae Dei, et invisibilis gratiae forma, ut ipsius rei similitudinem gerat et *causa existat*. Non ergo significandi tantum gratia sacramenta instituta sunt, sed *etiam sanctificandi*. » Transitum deinde facit ad assignandum discrimen, quod interponitur inter sacramenta legis veteris et sacramenta novae legis, illudque in eo constituit, quod illa *significarent* tantum, haec autem praeterea gratiam *conferant*, usurpans ad hoc verba S. Augustini dicentis; « quia illa *promittebant tantum* et *significabant*, haec autem *dant salutem* (super Ps. LXXIII.). » Cumque definitio toti definito competere debeat, liquet ipsum docere, tum coniugium, ut verum proprieque sacramentum novae legis, a Christo institutum fuisse, uti sacramenta reliqua, tum gratiam conferre: alioquin non discriminaretur a coniugio in veteri lege, secus ac ipse docuerit (79). Quid igitur sibi vult, quum

« sunt signa et *causae* (gratiae); illa sunt signa tantum. Quia illa promittunt, quod non continent, ista autem dant, quod continent. »

(78) *Sententiar.* par. 3. c. 2. 3. et 14.

(79) Hoc vidit S. Thomas, qui in dist. 26. qu. 2. art. 5. « Definitio, inquit, et definitum debent converti. Sed in definitione sacramenti ponitur *causalitas*

sive in dist. 2. sive in dist. 26. affirmat matrimonium post peccatum datum esse *in remedium*? Nil aliud profecto quam gratiam huius sacramenti propriam spectare praecipue ad cohibendam concupiscentiam; dixi *praecipue*, in praesenti nempe infirmitatis conditione: nam idem Magister affirmat, institutum praeterea fuisse coniugium ad mutuam coniugum fovendam charitatem, et sic referre per consensum unionem spiritualem animorum, uti figuram coniunctionis Christi cum Ecclesia per charitatem. In hunc finem adducit S. Augustini testimonium: « In nuptiis plus valet *sanctitas sacramenti*, quam foecunditas ventris (80). » Ergo nimia levitate nonnulli affirmarunt, Magistrum sententiarum aut non admisisse veritatem huius sacramenti, aut saltem denegasse per ipsum conferri gratiam (81).

Neque ab his recessit Albertus M., qui in Comment. in 4. lib. Sentent. in dist. 1. art. 2. septem sacramenta novae legis cum recensisset, excurrit per singula usque ad matrimonium inclusive. Quod vero attinet ad gratiam, ipse uti fundamentum posuit, « quod omnis gratia sacramentalis ordinatur contra peccatum, » postea subiicit: « Quod omne sacramentum Ecclesiae confert gratiam aliquam contra peccatum, *sicut est matrimonium.* » Et in art. 4. suam facit definitionem sacramenti quam dedit Hugo: « Sacramentum est corporale et materiale elementum oculis extrinsecus supportum ex *similitudine* repraesentans, ex *institutione* significans, et ex *sanctificatione* invisibilem gratiam conferens, » quam deinde explanat et accommodat sacramento matrimonii (82).

Alberto succedit eius discipulus scholasticorum princeps,

« gratiae, ut in 1. dist. patuit. Ergo cum matrimonium sit sacramentum, erit causa gratiae. »

(80) *Petri Lombardi episc. parisiensis. Sententiarum lib. III, Lovan. 1537. dist. 26.*

(81) Inter caeteros Melchior Canus *De Locis* lib. VIII. cap. V. scribit: « Magistrum et Durandum non refero, qui in universum opinantur, matrimonium gratiam non conferre. » De Durando postea.

(82) Opp. ed. Lugdun. 1631. tom. XVI. Floruit autem Albertus M. an. 1265.

S. Thomas. Ut eundem in eo ordinem consecremur, et ipse in 4. Sent. dist. 2. q. 1. art. 2. constituit septem esse sacramenta, excurritque per singula. Disserens autem de efficacia sacramentorum novae legis in dist. 1. q. 1. art. 4. statuit sacramenta haec *gratiam causare*, ac per hoc differre a sacramentis veteris legis, quae hanc tantummodo figurabant. Applicat deinceps matrimonio hanc doctrinam in 2. dist. q. 1. art. 1. in solutione quaestiunculae secundae, in qua opinionem illorum refellit, qui sentiebant in matrimonio non conferri gratiam, eo quod ordinatum tantum sit in remedium contra concupiscentiam, ostenditque hoc remedium haberi non posse sine gratia, quam confert matrimonium, atque concludit: « Et ideo Magister dicit, quod matrimonium est tantum in remedium; *sed hoc est per gratiam, quae in eo confertur* (83). » Eadem repetiit S. Doctor ad dist. 26. q. 2. art. 3., quam ita concludit: « Definitio et definitum debent converti; sed in definitione sacramenti ponitur causalitas gratiae; ergo cum matrimonium sit sacramentum, erit causa gratiae. Praeterea Augustinus dicit (super Gen. ad lit. lib. IX. cap. VII.) quod matrimonium est aegrotis in remedium. Sed non est in remedium, nisi in quantum aliquam efficaciam habet. Ergo habet aliquid efficaciae ad reprimendam concupiscentiam. » Nec obstat in corpore articuli doctrinam hanc *probabilius* adstrui: nam istud probabilius refertur ad duas sententias quas refellerat: ut patet tum ex contextu, tum ex eius positione absoluta, quam attulimus (84).

Neque est pariter ambigendum de S. Bonaventurae circa hos articulos doctrina. Etenim et ipse in Comment. in 4. lib. Sentent. dist. 2. q. 3. statuit thesim seu conclusionem « Septem sunt sacramenta et non plura. » Quam conclusionem probat per sacramenta singula, et cum pervenit ad matrimonium scribit: *In auxilium temperantiae matrimonium* (85).

(83) Opp. ed. De Rubeis 1780. tom. XII.

(84) Ibid, tom. XIII.

(85) Nam ipse statuit sacramenta instituta esse ad sanandum vulnera, et ad

Et dist. 26. « Cum ergo, inquit, coniugium sacramentum
« sit, et sacrum signum sit et sacrae rei, scilicet coniunctionis
« Christi et Ecclesiae; » et rursus q. 2. « An in sacramento
« matrimonii conferatur gratia? » Resp.: « Nunc, tempore legis
« novae, non tantum praestat illud remedium, (ut in lege veteri),
« sed etiam aliquod gratiae donum digne suscipientibus, utpote
« his, qui ex charitatis consensu uniuntur ad procurandam pro-
« lem ob divinum cultum; » quod deinde fuse evoluit (86).
Demum in resp. ad 4. solvit difficultatem canonistarum, qui
negabant gratiam per matrimonium conferri, ne simoniacus
esset contractus de dote, dum celebratur coniugium.

Post S. Bonaventuram commemorandus est Ioannes Duns
Scotus, qui in Comm. in 4. Sentent. Dist. 2. q. 1. septem
concludit fuisse a Christo vel Deo instituta sacramenta pro
tempore istius legis; deinde ostendit de sacramentis singulis
ex sacris litteris, inclusive de matrimonio; demum id ipsum
de omnibus universim evincit hac ratione: « Quod autem
« haec omnia a solo Deo fuerint instituta, patet per illud, quod
« factum est in generali de institutione sacramenti. Nulli enim

adiuvandum ad virtutes, prout de sacramentis singulis ostendit. Quod vero
attinet ad matrimonium, docet matrimonium esse contra concupiscentiam,
prout sanat, et in auxilium temperantiae, prout adiuvat virtutem.

(86) « Ex hac gratia, inquit, fit remedium contra triplicem inordinationem
« concupiscentiae, et nascitur triplex bonum matrimonii. Concupiscentia
« enim inclinatur ad multas: quia luxuriosus non est una contentus: et in matri-
« monio datur gratia homini, ut soli uxori velit coniungi; et ita pronitas ad
« multas excluditur per copulam singularem. Concupiscentia etiam inclinatur ad
« delectationem, non ad utilitatem: quia luxuriosus non quaerit nisi satisfactio-
« nem appetitus, seu appetitus sensitivi. Datur ergo gratia in matrimonio, ut
« non cognoscat uxorem nisi propter prolem, et ita excluditur delectatio ap-
« petitiva per copulam utilem. Item: Concupiscentia fastidium generat post
« impletionem. Unde luxuriosus, postquam cognovit unam, illam respuit, et
« vadit ad aliam. In matrimonio vero datur gratia, ut semper velit esse cum
« una: et ita excluditur variarum concupiscentiarum per copulam inseparabilem.
« Ex copula singulari oritur bonum fidei, ut ad aliam non accedat. Ex copula
« utili bonum prolis. Ex copula inseparabili bonum sacramenti. » En igitur quid
sibi vulerint antiqui scholastici, cum dicerent, matrimonium institutum in
remedium, vel in remedium concupiscentiae.

« competit signum instituere practicum, nisi vel respectu alicuius
« actus sui proprii, vel respectu alicuius, qui subest sibi quan-
« tum ad illum actum. Sacramentum autem est signum prac-
« ticum respectu effectus Dei proprie, et Deus non potest in
« actu sibi proprio alicui alii subesse: ergo etc. » Quod deinde
pluribus prosequitur, ostendendo habere sacramenta efficaciam
a Deo tamquam a causa principali, a Christo tamquam a causa
meritoria (87). Nominatim autem quod attinet ad matrimo-
nium, dist. 26. quaest. unica n. 13. proposito dubio, ut fieri
solet a scholasticis, utrum matrimonium sit sacramentum,
atque exposita parte negante, ita resp.: « Sed quia commu-
« niter tenet Ecclesia sacramentum matrimonii esse septimum
« inter ecclesiastica sacramenta, et de sacramentis Ecclesiae non
« est aliter sentiendum, quam sentit ecclesia Romana, (Extra
« de haereticis. Ad abolendam), ita dici potest quod contractui
« matrimoniali adnexit Deus sacramentum proprie dictum, sal-
« tem pro lege evangelica, alioquin non esset sacramentum
« novae legis, et tunc oportet dicere, quod institutum fuerit a
« Christo, sicut universaliter dictum est supra (dist. 1. et 2.
« q. 1.) de sacramentis Ecclesiae (88). » Igitur Scotus non secus
ac caeteri omnes professus est tum matrimonium esse vere et
proprie sacramentum a Christo Domino institutum, ipsum gra-
tiam producere aequae ac sacramenta reliqua, atque per hoc
differe a sacramentis veteris legis (89).

(87) Opp. ed. Lugdum. 1559. tom. VIII.

(88) Ibid. tom. IX. Ant. Hiquaeus in suis illustrationibus in Scotum, adiecit:
« Statuit conclusionem fidei, nempe matrimonium esse verum sacramentum
« novae legis, quam probat ex cap. Ad abolendam. De haereticis. »

Hoc autem caput de haereticis datum est a Lucio III. an. 1181. ac reperitur
in lib. Decret. V. tit. VIII. De haereticis cap. 9. atque ita se habet: « Ad
« abolendam... Universos qui de sacramento corporis et sanguinis D. N. I. C.
« vel de baptismo, seu de peccatorum confessione, matrimonio, vel reliquis
« ecclesiasticis sacramentis aliter sentire, aut dicere non metuunt, quam sacro-
« sancta rom. ecclesia praedicat et observat... vinculo perpetui anathematis
« innodamus. »

(89) Floruit autem Scotus sub finem saec. XIII. et initio saec. XIV. Obiit
enim immatura aetate, Coloniae an. 1508.

Coaevus Scoto, imo aliquanto tempore anterior fuit Richardus de Mediavilla O. M., utpote qui floruit an. 1290. Iam vero Richardus de matrimonio scribit: « Ante novam legem fuit institutum, et tunc gratiam gratum facientem non conferebat, et in nova lege non est evacuatum, sed approbatum et confirmatum, et factum *gratiae causati- vum* (90). »

Durandus a Monte Porciano, episcopus Meldensis, in Comment. in 4 lib. Sentent. a reliquis descivit, ita tamen, ut quin traditionem infirmet, eam potius confirmet magis pugnando secum, et cum caeteris. Etenim ipse in dist. 1. q. 4. agnoscit discrimen inter sacramenta veteris legis et sacramenta novae legis, quod illa *saltem per se non continerent gratiam*, haec vero *dent*. Ibid. in resp. ad 4. concedit, per omnia novae legis sacramenta *plenius* gratiam conferri, quam per sacramenta veteris legis. In dist. vero 2. q. 2. constituit septem esse novae legis sacramenta, et quemadmodum ad alias virtutes alia sacramenta ordinata sunt, ita matrimonium ordinatur ad *actum temperantiae*: praemiserat enim: « ad actus virtutum, quae sunt septem, tres theologales, et quatuor cardinales *expediunt* nos. » His in universum constitutis circa numerum et efficaciam sacramentorum novae legis, ad dist. 26. in qua sermo est de matrimonio in specie, art. 3. expresse affirmat: « Tenendum est absolute quod matrimonium est sacramentum, cum hoc determinet Ecclesia (*Extra de haeret. Ad Abolendam*), ubi memorat matrimonium inter alia sacramenta, et docere oppositum est *haereticum*. » Haec tamen bene. Ast paulo infra autumat, matrimonium *citra haeresim* dici posse sacramentum *aequivoce* ratione signi rei sacrae respectu caeterorum sacramentorum, non autem *univoce*, quatenus, sicut caetera sacramenta, gratiam non producit *ex opere operato*; sed solum ex opere operantis (91).

(90) *Super quatuor libros sententiarum Petri Lombardi*. Brixiae 1591. tom. IV. in dist. 26. art. 4. q. 2.

(91) *In Petri Lombardi sententias theologicas commentariorum libri IIII*. Venet. 1571. fol. 367. tergo.

Ast in hoc non cohaeret sibi, tollit enim differentiam, quam ipse assignaverat in dist. 1. et 2. inter sacramenta veteris et novae legis; neque cohaeret cum aliis, quia fatetur communiter caeteros theologos contrarium tenere. Et re ipsa non innititur ad fulciendam sententiam suam, nisi auctoritati trium canonistarum (92) et glossae, ob levem illam rationem, quod, si per matrimonium produceretur gratia, iam non posset absque simoniae labe pacisci de dote. His adiecit postea Magistrum sententiarum, quamvis immerito, ut paulo ante vidimus. Atque hinc factum est, ut omnes sive coaevi, sive subsequentes scholastici in eum hac de causa insurrexerint.

Iure itaque meritoque affirmavimus, hunc auctorem sua agendi ratione non modo non infirmare, sed confirmare potius ecclesiasticam hac in re traditionem. Confirmat in doctrina generali de sacramentis, in discrimine, quod vel ipse assignavit ex communi doctrina de diversa efficacia sacramentorum veteris ac novae legis, in eo quod nullum pro sua sententia afferre potuerit theologum, in eo quod fatetur de contraria in scholis vigente doctrina, in impugnatione denique, quam sustinere debuit a reliquis theologis omnibus (93).

Reliquum est ut, quemadmodum proposuimus, examini critico subiiciamus Petrum Paludanum, qui vulgo inter eos connumerari consuevit, qui inficiati sunt, per coniugium christianum gratiam conferri sacramentalem. Ast immerito et contra omnem veritatem hac de re accusatum insignem hunc theo-

(92) Tales sunt Gauffridus Ostiensis, et quidam Bernardus in *Apparatu*.

(93) Quocirca Dominic. Soto in op. *In IV. librum sententiarum commentarii*. Metymnae a Campi 1581. tom. II. pag. 80. Durandum vellicat scribens: « Et idem Durandus negans, (matrimonium) conferre gratiam, simul in prima editione, ut refert Capreolus, negavit esse simpliciter sacramentum novae legis: sed in posteriori editione, quia de hac haeresi male audiebat, ut periculum sibi caveret, concessit quidem esse, sed tamen negando conferre gratiam; si id simpliciter negasset asserendoque subinde, non esse cum aliis novae legis *univocum*, parum sibi cavisset. Et ideo solum dixit « non esse haereticum. Fallit tamen, hoc ceu probabile sustinendo. »

logum fuisse, non modo manifestum est ex iis, quae scripsit in suis Commentariis in IV. Sentent. dist. 1. et 2. ubi cum reliquis scholasticis septem novae legis sacramenta a Christo instituta fuisse docet, differentiamque inter sacramenta veteris ac novae legis in eo constituit, quod illa *gratiam promitterent*, ista vero *contineant et conferant*; sed potissimum ex iis, quae habet in dist. 26. quae est de matrimonio. Si quidem quest. 4. insequentes conclusiones constituit: 1. « De ratione sacramenti non sunt nisi duo, scilicet, quod sit signum, et quod sit *causa gratiae*: utrumque autem non aequivoce, non metaphorice, sed proprie convenit matrimonio . . . ergo est vere et proprie sacramentum, sicut alia, licet non aequè perfectum (94). Iuristae autem et qui negant matrimonium conferre gratiam, non possunt adstruere matrimonium esse sacramentum novae legis. » In conclusione 2. duabus probat rationibus matrimonium esse vere et proprie sacramentum novae legis; 1. sic: « Omne remedium, inquit praestitutum contra peccatum, est sacramentum: sed matrimonium est in remedium praestitutum contra peccatum, dicente Apostolo I. ad Cor. 7. *Propter fornicationem unusquisque suam uxorem habeat*; ergo est sacramentum. 2. sic: « Si matrimonium non esset sacramentum, causa matrimonii esset pure corporalis et pertineret ad iudicem secularem et non ecclesiasticum. Sed illud est contra canones; ideo etc. »

Deinde reiicit nonnullorum explanationem sensus vocis *remedii*, ad quod institutum dicebant matrimonium, scribens: « Quia illud, quod confert remedium contra peccatum *gratiam adiutricem conferendo ex opere operato*, est sacramentum; cum haec sit definitio eius: hoc competit matrimonio: quia non ex natura actus confert gratiam, licet alias praebeat remedium; scilicet ex divina institutione habet conferre gra-

(94) Istud *non aequè perfectum* non refertur ad sacramentum in se, sed ad dignitatem, comparate ad alia sacramenta, quae finem nobiliorem habent in gratia, quam producant.

tiam adiutricem ad hoc, quod *sciat unusquisque vas suum possidere in sanctificatione et honore.* »

Demum in concl. 3. confutat contrariae sententiae rationes desumptas ex eo, quod matrimonium aliquid habeat sibi proprium non commune caeteris sacramentis, ostendens quod, si eiusmodi rationes quidpiam valerent ad evincendum matrimonium non esse sacramentum vere et proprie, neque conferre gratiam ex opere operato, posset ipse evincere nullum prorsus esse sacramentum, cum nullum sit, quod aliquid sibi proprium non habeat, in quo cum caeteris non conveniat, prout fuse evolvit.

Ad difficultatem autem speciatim petitam ex eo, quod interdum coniugium celebretur absque ministro Ecclesiae, nimirum sine sacerdote, resp. « Dicendum est quod illud sacramentum, cuius tota efficacia est ex materia et forma, non autem ex potestate ministri, potest conferri ab alio, quam a ministris Ecclesiae et in necessitate et extra necessitatem, licet non debeat nisi ex necessitate: sicut est de effectu eucharistiae, quia tota virtus causandi gratiam est in eo, quod suscipitur . . . sibi valet susceptum a laico, quem credit suum curatum . . . ita est de baptismo, cuius tota virtus est in materia et forma, non in ministro: unde etiam extra necessitatem potest, sed non debet ministrari nisi a presbytero. Matrimonium autem est huiusmodi, quia eius virtus non est in ministro Ecclesiae: et ideo non propter hoc, quod non est necessarium, cum sit necessarium communitati, sicut baptismus personae singulari, sed quia virtus eius non est in ministro Ecclesiae, potest essentia eius haberi sine ministro: licet forte non debet nisi in facie Ecclesiae et per sacerdotem celebrari, si possit haberi (95). » Atque haec attulisse ex Paludano sufficiat ad ostendendum quam falsum sit, quod ei affingitur, quasi ipse perperam senserit sive de veritate huius sacramenti, sive de vera gratiae collatione per matrimonium.

(95) Petri a Palude O. P. *Quartus sententiarum liber*. Paris. 1314. fol. 142. seq.

Ita explevimus, quod nobis proposuimus: ostendimus nimirum pervulgatam opinionem de scholasticis quod aut in dubium revocaverint sacramenti matrimonii veritatem, aut inficiati fuerint, vel saltem haeserint circa vim ejusdem in gratia producenda, omni destitui fundamento (96). Quod cum fuerimus assecuti, novum ex scholasticorum consensu argumentum prodit de continuata a sanctis Ecclesiae Patribus usque ad concilium Florentinum ac Tridentinum iugi in Ecclesia circa hoc sacramentum traditione.

Quod vero attinet ad Durandum et iuristas, quos ille imprudenter contra concordem scholae sensum secutus est, ostendimus eum, quin nobis officiat seu universali et constanti traditioni, eidem potius satis luculentum suffragium tulisse, tum quod sibi minime cohaerere visus est, tum quod aperte fassus sit a communi scholae doctrina dicessisse, tum denique quod statim a caeteris omnibus sive coaevis theologis sive posterioribus fuerit impugnatus. Idem dic de antiquis iuristis, quorum etsi minima sit in theologis rebus auctoritas, attamen

(96) Porro ut Melchior Canus suam adstruat sententiam de sacerdote sacramenti matrimonii ministro, quam deinde paulo post expendemus, his caepit verbis viam sibi parare lib. VIII. cap. V. «Ostendam primum, opinionem communem illam esse (de matrimonio sacramento sine Ecclesiae ministro), non «scholae dogma fixumque iudicium. . . . Lege magistrum, div. Thomam, Scotum, Bonaventuram, Riccardum, Paludanum, Durandum, caeterosque scholae «theologos, et nisi statim eorum pendentes ac vacillantes animos deprehenderit, «tum vero me aut stultum, aut temerarium iudicato. Nam et cum quaerunt, «an matrimonium comferat gratiam, id quod eo loco maxime finiendum erat, «non definiunt tamen, sed in his referunt, quae in hominum opinione sunt «posita.» Verum pace docti viri tantum abest nos deprehendere insignes illos doctores animo pendentes ac vacillantes hac de re, num scilicet per matrimonium conferatur gratia, ut eos videamus id vere finire, definireque eum fixum scholae dogma, fixumque iudicium, non solum, sed ut veram Ecclesiae doctrinam sive ante sive post Durandum, adeo ut eum tamquam de haeresi suspectum habuerint, eo ipso quod circa gratiae collationem per sacramentum matrimonii haesitantem viderint contra unanimem scholae sensum, Ecclesiaeque doctrinam. Singillatim illorum testimonia adduximus. Hinc sine integrae scholae iniuria illis affingi nequit eiusmodi animi suspensio et haesitatio. Num vero dissenserint scholastici inter se circa sacramenti matrimonii ministram, capinsequenti videbimus.

men vel inviti nobis favent, dum omnes concedunt matrimonium esse novae legis sacramentum, praesertim post Lucii III. summi pontificis, decretalem *in cap. Ad abolendam*, datum an. 1184: licet impingant deinde in scopulum sibi fatalem, quod si concederent per matrimonium gratiam conferri ex opere operato, non posse vitari Simonis labem, dum in eo contractentes paciscuntur de dote. Verum in hoc eos sibi turpiter contradixisse merito illis exprobrabant, ut vidimus, scholastici, qui ostendunt actum esse de sacramento novae legis, ubi negetur per ipsum gratiam ex opere operato conferri (97). Verumtamen in hunc ipsum scopulum impegit vel ipse Durandus certe non contemnendus theologus, et si qui alii fuerunt obscuri nominis scholastici, quorum scripta ad nos non pervenerunt, quorum opinionem commemorant perstringuntque quotquot aetate illa de re theologica bene meriti sunt, et quorum commentaria adhuc possidemus.

ARTICULUS III. — Veritas Sacramenti Matrimonii ostenditur ex Ecclesiastica interpretatione textus Paulini, Ephes. V. 32.

Quemadmodum ex publicis et solemnibus Ecclesiae documentis de matrimonii sacramento singularia Patrum testimonia lucem ac vim acquirunt, ita ex utroque capite lux affunditur in verba Pauli, Ephes. V. 32. *sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo et in Ecclesia* (98). Nam quamvis haec verba per se satis non evincant christianorum coniugium vere et proprie esse sacramentum, quum ad primitivum proparentum matrimonium atque ad successiva etiam matrimonia ante Christum referantur, tamen si ecclesiasticae interpretationis ratio habeatur, inde effici potest huiusmodi verba

(97) Hi sunt nihilominus iuristae illi, quos effert Canus hac ipsa de causa supra scholasticos, eorumque, ut sibi eos faventes efficiat, sensum intorquet contra apertam ipsorum mentem. Verum de hoc postea.

(98) Quae verba in graeco textu ita efferuntur: Το μυστήριον τούτο μέγα ἐστίν· ἐγὼ δὲ λέγω εἰς Χριστὸν καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν; seu *in Christum et in Ecclesiam*.